

Il scazi da plaids

Il scazi da plaids ei buca mo la summa da tut ils plaids ch'igl affon ha memorisau. Impurtontas ein las muntadas ch'igl affon colligia cun in plaid, l'entira savida ch'in affon cumbinescha cun in plaid.

Tiarms impurtonts dil svilup dil scazi da plaids

Vegliadetgna	Descripziun	Exempels
ca. naven dil 12avel meins	- igl affon entscheiva a capir tgei ch'ils plaids muntan - el di ils emprems plaids - il lungatg sereferescha alla situaziun actuala (igl affon di tgei ch'el vesa)	cheu mumma au tgau
12avel – 18avel meins	- igl affon acquista fetg plaun siu emprem scazi da plaids da 10 – 20 noziuns - el empren fetg bia plaids socials, meins plaids per objects concrets	era dapli aunc ina ga naven
18avel tochen 24avel meins	- igl affon drova activamein silmeins 50 plaids - el capescha passivamein 200 – 300 plaids - → ei drova ca. 50 plaids per iniziar il proxim pass da svilup (spurt da vocabulari)	uors latg auto cauld rut dar neu
naven dil 18avel tochen il 24avel meins	- igl affon fa in spurt da vocabulari: el empren mintga di plirs plaids novs, plaids novs dattan buca pli aschi fetg en egl - el fa dapli cumbinaziuns da dus e treis plaids - savens drova el in plaid per pliras noziuns semegliontas ni mo per ina fuorma fetg precisa	bab auto jeu puspei far bal rut quei leu «gat» per tut ils gats, tut ils tgauns, tut las vaccas, tut las nuorsas, etc.; «ura» mo per il svegliarin en combra, buca per l'ura da preit en cuschina ni per las uras da bratsch
30avel – 36avel meins	- igl affon drova activamein 500 plaids - el drova differents plaids per caussas semegliontas - el fa categorias - el metta ils plaids en ina relaziun (grammatica) - el drova bia verbs	igl affon differenziescha denter «tagliar» e «resgiar»; «limer», «caultschas» e «soccas» fan part dil «resti»; ir sin ina scala; metter en in truchet Daco?
ca. 60avel meins	- igl affon drova activamein 3'000 – 5'000 plaids - el capescha 9'000 – 14'000 plaids - el sa discuorer davart caussas abstractas sco sentiments - el fa mo pli paucs sbagls ellas construcziuns	polisch, det-mussader, etc. rodund, quader mesirar, far pigliar tema ramurs Jeu hai prendiu miu scalfin.

sebasond sin Kannengieser, S. (2009)

Indezis per difficultads

Scazi da plaids

- Igl affon circumscriba il plaid che maunca cun la fuorma.
Exempel: «fetg grond» per il sgrataneblas, «quel ei cotschens e sperts» per igl auto.
- Igl affon circumscriba il plaid che maunca cun la funcziun.
Exempel: «quei per scriver» per il rispli, «quei drovi per magliar» per la savetscha.
- Igl affon circumscriba il plaid che maunca cun describer in sentiment.
Exempel: «quei hai jeu bugen» per il gat, «ei buca bien» per il spinat.
- Igl affon remplazza plaids che mauncan cun gestic e/ni mimica.
Exempel: «sunter ei igl utschi (far cun la bratscha sco da sgular)», «quel ha aschia in toc (petga cun igl ur dil maun sin meisa e manegia la sigir)».

Difficultads d'anflar il dretg plaid

- Igl affon remplazza il plaid che maunca cun in plaid dil medem camp semantic.
Exempel: «l'oranscha» enstagl il meil, «il capi» enstagl la capetscha, «il cunti» enstagl la forsch.
- Igl affon drova cun discuorer fetg bia plaids remplazzonts.
Exempel: «in toc», «quei leu», «quei cheu», «sco aschia in»).
- Igl affon drova ina noziun superiura nunspecifica per il plaid che maunca.
Exempel: «il tgaun» enstagl il pudel, «il carstgaun» enstagl il buob, «il fiug» enstagl ils zulprins).
- Igl affon sbaglia plaids che tunan semeglientamein.
Exempel: «il scalfin» per il scalin, «la bugliotta» per la rulotta.
- Igl affon inventa plaids novs.
Exempel: «il scauldamacaruns» per la cazzetta.
- Igl affon circumscriba il plaid che maunca.
Exempel: «dai a mi quel da beiber» per il suc d'oranschas, «quel per far ora las fauldas» per il fier, «quei per ir siadora» per la scala rullonta.
- Igl affon ha difficultads da crear noziuns superiuras e noziuns sutordinadas.
P.ex. tut ils vehichels ein autos.
- Igl affon sa haver difficultads da capir e numnar pintgas differenzas.
- P.ex. dir/gruvi, reiver/seruschnar.

Tips concrets per sviluppar il scazi da plaids

El mintgadi

Sche Vies affon ei bugen cun Vus en cuschina per mirar tgei che Vus trafficheis ni per «segidar» cun Vus, saveis Vus profitar da quella caschun en pliras modas:

Duront schubergiar ni lavar giu: Sche Vus vesis tgei che Vies affon vul far, saveis Vus accompagnar quei agir cun plaids: «Ti portas a mi tia scadiola. Vul ti che jeu lavi giu ella per tei?» Mirei attentamein els egls a Vies affon, cura che Vus scheis quels plaids. Grazia al contact cun ils egls saveis Vus che Vies affon e Vus sefocusseis sin la medema acziun ni sin il medem object. Discurri a moda cunscenta e clara sur da quei che Vies affon ha en quei mument en mira.

Sche Vus haveis peda avunda, saveis Vus era schar lavar giu Vies affon in pèr caussas. Ei promova la percepziun e la motorica digl affon d'encurir la vischala ella spema, e da schubergiar ils singuls tocs cun in barschun/ina spungia. Stei dasperas e discurri cun igl affon davart quei ch'el ha gest enta maun.

Duront cuschinar: Sche Vus fageis ina salata, schei empruar Vies affon pigns tocs dalla verdura ni dil fretg. Schei il num dalla verdura/dil fretg e studegei ensemen cun igl affon co ella/el gusta: dultsch, asch, amar, recent? Raquintei agl affon co la verdura ni il fretg crescha: ella tiara, vid ina caglia, vid ina plonta, etc. Forse deriva la verdura/il fretg schizun dad ina tiara lontana?

Affons ein loschs, sch'ins ha la fidonza da schar luvrar els cun «uaffens malsegirs» (sco cuntials). Forse prendis ina ga la peda da schar tagliar Vies affon enzatgei. El vegn a selegrar da quei ch'el sa ed el vegn a sesentir fetg cumpetents. Accumpignei era cheu cun lungatg quei che Vies affon fa. Descrivi tgei ch'el fa gest ni tgei ch'el ha el senn da far.

Ir a spass: Il pli bia empren igl affon sur da siu ambient, sche Vus meis giuadora cun el. Raquintei a Vies affon tgei che Vus vesis. Exempel: «El cagliom sesa ina merlotscha che maglia in vierm. Sisum denter la roma sgulatschan ils masets.» Encuri comunablaein ils emprems indezis per la primavera (resp. per la stad, igl atun ni igl unviern). Intimei Vies affon da raquintar tgei ch'el vesa. Era sch'el numna beinenqual caussa aunc buca correctamein. Emprandi ensemen cun Vies affon enzatgei davart Vies contuorn. Differenziei cun agid d'in cudisch utschals ni flurs.

Repeti quellas pintgas excursiuns, aschigleiti che Vus haveis temps. Mo cun repeter ils plaids sa igl affon empernder e consolidar plaids novs. Ultra da quei realisescha Vies affon che la natira semida e ch'el sa scuvierer duront mintga stagiun autras caussas che gidan el d'empernder plaids novs.

Ina davosa ponderaziun arisguard il scazi da plaids: Sche Vus leis promover a moda sistematica il scazi da plaids da Vies affon, purschi ad el dapli che mo substantivs. Ponderei comunablaein tgei ch'ei p.ex. characteristic per in'anda. Exempel: In'anda ei in *utschi*, ella ha *plemas*. Sias *plemas* ein *lomas*. L'anda *senoda* sin l'aua ed anfla leu era siu *pavel*. Ella *fa quac*. L'anda fa in igniv ed *ova*. E tgei ei tipic per ina miur?

Ideas per giugs

- «Far da vendiders»: dir co las caussas han num, ordinar ellas tenor las noziuns superiuras, gruppar ellas correctamein e reparter ellas en differents sitgets.
- «Das Spielhaus»: ordinar stanzas tenor las alzas ni tenor las medemas stanzas. Exempel: cumparegliar cuschinas, veser differenzas, numnar las caussas.
- Dar memori, lotto, domino: dir tgei ch'ins vesa sin las cartas/ils craps, ev. anflan ins era plaids che tunan semegliontamein.
- «Blinde Kuh»: dir tgei ch'ins vesa sin las cartas, ordinar ellas tenor las noziuns superiuras, schar descriver tgei ch'ins sa tut far cun ils objects ni per tgei ch'ins drova els.
- Descriver sempels maletgs: contemplar maletgs che muossan in'acziun e discutir davart quella, ni imitar l'acziun ed accumpignar ella verbalmein. Exempel: mussar in maletg d'in affon che sesa vid ina meisa-cuschina e maglia petta cun ina savetscha. Menar igl affon cun damondas: Tgi? Tgei? Nua? Cun tgei? Pertgei?
- «Jeu vesel enzatgei che ti vesas buc»: descriver in object (la fuorma, la colur, la grondezia, la funcziun, etc.) e lu dir co el ha num.

Datas da contact dil Survetsch logopedic Surselva

Menadra:

Nicole Cavegn
Survetsch logopedic Surselva
Via dil Glogn 22a
CH-7130 Glion
e-mail: nicole.cavegn@bzs-surselva.ch
tel.: 081 926 25 14

Logopeda responsabla:

Fontaunas, colligiazziuns, litteratura

Informaziuns davart igl acquist dil lungatg (Sabrina Disabato ed Ann-Sabine Künzler):

www.kindersprache.ch

Tabella scursanida tenor: Kannengieser, S. (2009): Sprachentwicklungsstörungen. Grundlagen, Diagnostik und Therapie. Urban & Fischer-Verlag Minca.